

Izabela Meyza

ekspertka Fundacji Szkoła z Klasą, trenerka Asów Internetu

Przestań gadać o internecie, rozmawiaj o wartościach

„Cyberbezpieczeństwo” to słowo odmieniane w rzeczywistości szkolnej przez wszystkie przypadki. To ze względu na nie wiele szkół ustanawia własne reguły używania urządzeń elektronicznych czy prowadzi zajęcia profilaktyczne. Dzięki tym ostatnim uczniowie wiedzą, że nie można rozmawiać z nieznajomymi w sieci, wymieniają także symptomy związane z uzależnieniami (a nawet przypisują je sobie) i znają sposoby reagowania na hejt. Choć duża część uczniów i uczennic teorię związaną z bezpiecznymi zachowaniami ma w małym palcu, nie zawsze stosuje ją w codziennym życiu. Nauczyciele zgodni są co do tego, że pogadanki o cyberbezpieczeństwie nie odnoszą oczekiwanych skutków. Jak więc sprawić, żeby uczniowie faktycznie dbali o swoje bezpieczeństwo, a nie tylko recytowali teorię? Dzielimy się z wami wskazówkami, które bazują na doświadczeniach nauczycieli uczestniczących w warsztatach Asów Internetu (asyinternetu.szkolazklasa.org.pl) oraz trenerów i trenerek je prowadzących.

Wskazówka pierwsza: zapytajcie uczniów, jak świat wygląda z ich perspektywy

Przed czym w sieci chcą się chronić uczniowie i uczennice? Badania Nastolatki 3.0 pokazują, że wśród obaw dominuje strach przed hakerami, włamania na konto, kradzieże, cenzura i ... ograniczenie dostępu do internetu¹. Tymczasem duża część działań wokół bezpieczeństwa w sieci nie bazuje na tym, czego boją się dzieci, ale na lękach, które mają dorośli. A gdyby zacząć nie od naszych strachów, ale od doświadczeń uczniów? Gdyby zapytać ich, czego potrzebują, by czuć się bezpiecznie w internecie i w sposób empatyczny spróbować zrozumieć ich perspektywę?

We wszystkich programach edukacyjnych Fundacji Szkoła z Klasą kładziemy duży nacisk na badanie potrzeb osób zaangażowanych w działania, nie tylko nauczycieli oraz rodziców, ale także uczniów. Choć pokazujemy profesjonalne narzędzia, które mogą w tym pomóc, nauczyciele zwracają uwagę, że czasem najskuteczniejszym sposobem poznania uczniowskiej perspektywy jest rozmowa. Sami uczniowie mówią, że dorośli nie pytają ich o to, co robią w internecie. Według badań prawie 2/3 nastolatków nie rozmawiała z nauczycielami na ten

---

¹ Badania Nastolatki 3.0, https://fundacja.orange.pl/files/user_files/EU_Kids_Online_2019_v2.pdf, dostęp z dnia 28.01.2019.

temat, tyle samo z nich twierdzi, że w trudnej sytuacji nie może liczyć na pomoc dorosłych.² Choć w rzeczywistości szkolnej czasem trudno o zwykłą rozmowę, zdaje się, że to za nią uczniowie najbardziej tęsknią. Jak się za to zabrać? Możesz ustawić krzesła w kręgu i zacząć słuchać (zadbaj, żeby nie było to odebrane jako „odpytywanka”) albo skorzystać z jednego z poniższych sposobów:

- *Odwrócona lekcja*. Zaproś uczniów i uczennice do przeprowadzenia lekcji, podczas której opowiedzą o ulubionych aktywnościach w sieci. Niech przygotują prezentację dotyczącą gier, portali czy aplikacji, z których korzystają. Usiądź w ławce, słuchaj uważnie i zadawaj pytania. To najlepsze źródło wiedzy o tym, czym żyją twoi uczniowie. Po prezentacji możesz ich zapytać o ich największe obawy czy trudności;
- *Ciastek³/mapa empatii*. Poproś uczniów, żeby indywidualnie lub w grupach odpowiedzieli na proste pytania dotyczące ich samych. Mogą w tym celu narysować na dużej kartce papieru ludzika („ciastka”), w którego wpiszą pytania: „Co czuję? Co myślę? Co robię? Co słyszę od innych? Co widzę wokół siebie? Czego potrzebuję?”. Omówcie wspólnie odpowiedzi. Nie oceniaj ich. Staraj się zrozumieć motywacje i potrzeby uczniów, zachęć do mówienia o tym, z jakimi trudnościami się borykają.

Ważniejsze niż konkretna metoda jest budowanie w uczniach i uczennicach poczucia, że naprawdę chcesz zrozumieć, jakie gry, portale czy aktywności są dla nich ważne, czego się boją i jakie potrzeby zaspokajają, korzystając z sieci. Nauczyciele, którzy przeprowadzili z uczniami i uczennicami takie rozmowy, mówią, że to właśnie one są kluczowe w budowaniu relacji z młodymi ludźmi. O ile ich opowieści nie spotykają się z oceniającymi komentarzami dorosłych, uczniowie chętnie opowiadają o swoich doświadczeniach. Z kolei zrozumienie rzeczywistości, w której funkcjonują uczniowie – ich bolączek i fascynacji – oraz uznanie, że są one inne niż bolączki i fascynacje dorosłych, stanowi pierwszy i być może najważniejszy krok na drodze do projektowania skutecznych działań edukacyjnych.

Wskazówka druga: nie mów o internecie, mów o wartościach i potrzebach

Uczniowie spędzają w sieci sporą część dnia. Dodatkowo część ich działań to działania hybrydowe – dziejące się jednocześnie offline i online. Oglądanie filmu na Youtube ze znajomymi, korzystanie z mapy podczas spaceru po mieście czy używanie aplikacji mierzącej kroki podczas biegania – to czynności, które dzieją się jednocześnie w obu rzeczywistościach. Obie sfery przenikają się i w każdej z nich obserwujemy podobne zjawiska społeczne, choć ich

---

² Według badania EU Kids Online aż 64,5 proc. uczniów twierdzi, że nauczyciele nigdy nie rozmawiają z nimi o tym, co robią online, a 63 proc. mówi, że nie otrzymał od nauczyciela pomocy, kiedy coś go w sieci niepokoiło, https://fundacja.orange.pl/files/user_files/EU_Kids_Online_2019_v2.pdf, dostęp z dnia 28.01.2020.

³ <https://www.szkolazklasa.org.pl/materialy/ciastek-narzedzie/>, dostęp z dnia 28.01.2020.

przejawy mogą być inne. Sieć – podobnie jak szkolny korytarz, plac zabaw czy klasa – to miejsce, gdzie dzieci ze sobą rozmawiają, budują relacje, uczą się, a także tworzą podgrupy, do których mogą zapraszać innych lub z których mogą ich wykluczać. To także miejsce, gdzie młodzi ludzie rozgrywają konflikty czy doświadczają przemocy.

Skuteczne działania profilaktyczne powinny dotyczyć obu tych sfer: offline i online. W programie Asy Internetu rozmawiamy z nauczycielami o wartościach i postawach, które wydają nam się kluczowe dla budowania odporności dzieci i młodzieży: o uważności, sile, życzliwości, rozsądku i odwadze. Niezależnie od tego, czy uczeń spotyka się z trudną sytuacją w sieci, czy na szkolnym podwórku, to właśnie te wartości pomagają ochronić mu siebie i reagować na krzywdę innych.

Być może dla twoich uczniów te wartości będą inne niż te wymienione powyżej. Może powiedzą o prywatności, wolności czy umiejętności komunikacji? Pozwól im stworzyć własny kodeks wartości i potrzeb. Porozmawiajcie o związanych z nimi wyzwaniach, które pojawiają się w ich codziennym życiu (nie tylko w sieci). Możesz mówić o wartościach jak o mięśniach, których wzmacnianie pomaga nam radzić sobie w trudnych sytuacjach. Podobnie, jak osoba, która chodzi na siłownię czy sporty walki, czuje się bezpieczniej, kiedy zaatakują ją kieszonkowiec, tak człowiek, który ćwiczy uważność, szybciej dostrzeże próbę oszustwa, ten, który praktykuje odwagę, będzie potrafił stawić czoła trudnej sytuacji, a ten, który stosuje zasady konstruktywnej komunikacji, nie podda się hejtowi.

Wskazówka trzecia: pozwól uczniom projektować działania i je realizować

Dopiero kiedy wspólnie z uczniami stworzycie mapę ich internetowych aktywności i rozpoznacie znaczenie, jakie mają one dla młodych ludzi, możecie zastanawiać się nad strategiami, które sprawią, że korzystanie z sieci będzie im lepiej służyło. Tu zachęcamy do oddania odpowiedzialności uczniom. Czasem wprawdzie dobrym rozwiązaniem są warsztaty przeprowadzone przez zewnętrznego eksperta, ale za najbardziej skuteczne nauczyciele uważają wspólne działania z uczniami i uczennicami. Niech nie hamuje cię myśl, że nie jesteś ekspertem w dziedzinie internetu. Możesz przecież zgłębiać temat wspólnie z uczniami. Nastolatki nie potrzebują autorytetu opartego na wszechwiedzy, ale takiego, który opiera się na zaufaniu, wsparciu i zrozumieniu. Bardziej niż osoby, która opowie o nowinkach technicznych związanych z siecią, brakuje im kogoś, komu to one opowiedzą o swoich trudnościach i wyzwaniach.

Tak rozumiany autorytet najłatwiej buduje się przez wspólne działania. W programach Fundacji Szkoła z Klasą, w tym w Asach Internetu, zachęcamy nauczycieli, żeby oddali

sprawczość uczniom i pozwolili im zaprojektować akcje społeczne związane z wartościami, według których chcą postępować⁴. Może uczniowie zechcą stworzyć stronę internetową, poprowadzić profil szkoły w mediach społecznościowych, nagrać teledysk czy stworzyć blog? A może wykonają jakieś działania offline? Może zaproszą do nich rodziców? Cokolwiek to będzie, wykorzystajcie tę okazję, że by rozmawiać o mediach i zdobywać nowe umiejętności. Wspólne szukanie materiałów w sieci to świetny pretekst do zaprzyjaźnienia się z prawami autorskimi, wrzucanie zdjęć z wycieczki może prowokować do rozmowy o ochronie wizerunku, a działania w mediach społecznościowych – do dyskusji o prywatności.

- *Akcje społeczne.* Kiedy już odkryliście, jak korzystacie z internetu, które aktywności są dla uczniów i uczennic ważne i co chcieliby zmienić, żeby czuć się w nim bezpieczniej, możecie rozszerzyć działania na całą szkolną społeczność. Niech uczniowie staną się agentami zmiany: postawcie na kreatywność i szukanie rozwiązań, które będą dopasowane do potrzeb waszej szkoły. Świetnie nadaje się do tego metoda Design Thinking (metoda myślenia projektowego)⁵.

Wskazówka czwarta: Wsparcie dla siebie

Wyżej opisane wskazówki nie usuną z drogi wszystkich wyzwań. Wciąż pozostaje wiele pytań, na które próbują odpowiedzieć nauczyciele i edukatorzy działający na polu edukacji medialnej. Czy nieograniczony Internet w szkole to dobry pomysł? Jak angażować rodziców w działania związane z bezpieczeństwem w sieci? Czy damy radę nadążyć za nowinkami technicznymi, które fascynują naszych uczniów i uczennice? I czy w ogóle warto to robić? Kiedy i jak reagować na uczniowskie konflikty, pojawiające się w sieci?

Na wiele z tych pytań nie ma jednej dobrej odpowiedzi. Wskazówek nie znajdziemy w podręcznikach czy programach nauczania, ale możemy ich szukać razem – dyskutując, słuchając innych, dzieląc się wiedzą i doświadczeniem. Nauczyciele podkreślają, jak ważna jest dla nich przestrzeń do rozmowy, w której można otwarcie mówić o wątpliwościach, skonfrontować swoje przekonania z tym, co myślą inni i zaczerpnąć inspiracji od osób, które są bardziej doświadczone.

Jest jeszcze jedna uniwersalna zasada, która dotyczy wszelkich działań z młodymi ludźmi: jeżeli masz być wsparciem dla uczniów, zadbaj najpierw o wsparcie dla siebie – niech będzie

---

⁴ Fundacja Szkoła z Klasą w ramach konkursu minigrantowego Asów Internetu wesprze w najbliższych miesiącach kilkadziesiąt akcji społecznych. Więcej o akcjach i konkursie:

<https://asyinternetu.szkoiazklasa.org.pl/2020/01/13/wez-udzial-w-konkursie-grantowym-asow/>

⁵ O metodzie Design Thinking więcej przeczytasz tutaj: <https://www.szkoiazklasa.org.pl/materialy/design-thinking-edukacji/>

nim bardziej doświadczony nauczyciel (albo odwrotnie – taki z małym stażem, ale biegły w cyfrowych tematach), grupa dyskusyjna czy osoby spotkane na warsztatach. To krok, do którego najlepiej jest zacząć.

Asy Internetu to bezpłatny program, który jest skierowany do szkół podstawowych w całym kraju. Jego celem jest wzmocnienie w dzieciach i nastolatkach wartości, które pomogą im uniknąć zagrożeń w sieci oraz wsparcie nauczycieli i nauczycielek w tym zakresie. Pomagamy zmieniać lekcje o bezpieczeństwie w internecie w przygodę! W Polsce program realizują wspólnie Fundacja Szkoła z Klasą i Google.